

YENİ VE BAĞIMSIZ BİR SANAT DENEYİMİ OLARAK POP SÜRREALİZM

ELİF VAROL ERGEN
Öğr. Gör. Hacettepe Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü,
elifvarolergen@gmail.com

ÖZET

Sanat tarihi boyunca sürekli değişen formlar, sayısız deney ve içerikler sanatın çok yönlülüğünü ve özgür karakterini ortaya koysa da günümüz sanatının kurumsallaşarak bağımsızlığını yitirmesi ve eserlerin finansal değişkenlere ve sanat otoritelerinin beğenilerine bağlı olarak idealize edilmesi sanatı ve sanatçıyı bağımsız yapısından uzaklaştırmaya başlamıştır. Bu metalaşmanın modernizm sonrası sanatta bağımsızlık hareketlerinin ortaya çıkışını tetiklediği görülür. Günümüzde topluma mal edilerek gitgide özü bozulan ve sürekli ticari karşılığına vurgu yapılan sanat eylemlerine karşı, sanatçılar yeni alternatif deneylere yönelmiştir. Bu bağlamda yeni bir sanatsal deneyim olarak 'Pop Sürrealizm' akımının hem güncel sanatın bir parçası hem de karşıtı olarak nasıl şekillendiği açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Pop Sürrealizm, tasarım, sokak sanatı, illüstrasyon.

POP SURREALISM; AS A NEW AND INDEPENDENT ART EXPERIENCE

ABSTRACT

Throughout the art history, constantly changing forms, countless experiments and contents reveal the versatility and free character of art. Because of the institutionalization, art lost its independence depending on the financial variables and appreciation of art authorities, art works and artists have started to move away from their independent structure. This commodification appears to trigger the independence movement in art in post-modernism period. Today, artists tend to try new alternatives against artistic actions which has got corrupted content and almost mentioning with its commercial value. In this context 'Pop Surrealism' , will be explained as a part of contemporary art and as well as against contemporary art with its anti-highbrow posture.

Key Words: Art, Pop Surrealism, design, street art, illustration.

GİRİŞ

Sanatın bağımsızlığı ve sınırsızlığı düşünüldüğünde sanatın ve sanat eserinin ne olduğu ile ilgili cevapları bulmak güçleşmektedir. Günümüz sanatındaki değer kaybının modern sanatın entropik karakterinden ayrılamayacağına dikkat çeken sanat eleştirmeni Donald Kuspit'in Frank Stella'nın bakış açısından örneklediği bir 'postsanat' eleştirisi şöyledir; "Sanat sıradan olanın içine girerek benzersizliğini yitirmiştir ve sanatçı olmak için bir 'kavram' sahibi olmasının yettiği inancı sanatı aşındırmıştır. Söz konusu inanç, sanatın da sanatçı kavramının da açık anlamını yitirdiğini gösterir. İşte bu yüzden bir çok kişi kendini sanatçı sanıyor, çünkü herkesin özellikle de bildikleri bir insan, yer ya da şeyle ilgili olarak gözde bir 'kavram'ı var." (2004: 24)

Sanat tarihi boyunca sürekli değişen sanat formları, sayısız deney ve içerikler sanatın çok yönlülüğünü, özgür ve umursamaz karakterini ortaya koyar. "Sanat diye birşey yoktur aslında, yalnızca sanatçılar vardır" diyen Gombrich, günümüzde nerdeyse bir tapınma aracı haline gelen Sanat'ın var olmadığının bilincine varmamızı ister. Sanat eserinden, bir resim, enstelasyon ya da heykelden tat almanın neden ve sonuçlarını sorgularken, bir manzara resminin ya da bir portrenin günlük sıradan sebeplerle ilişkilendirilerek hoşya gidebileceğini söyler. Portreyi eski bir dostunuza benzettiğiniz için sevmenizde yanlış olan bir şey yoktur. Büyük çeşitlilik gösteren sanat eserlerini izler ve eleştirirken bu yargıyı destekler nitelikte, sanatçı Robert Moskowitz şunu dile getirir;

Bir sanat eserini neden sevdiğimi bulma sürecinden geçmeden onu sevebildiğim için çok mutluyum. Aslında nedenini düşünmemeye çalışırım. Birşeyi neden sevdiğimize ilişkin bazı gerekçeler bulabiliriz, ancak ben bunların gerçek nedenler olduğuna emin değilim. Bunlar yalnızca fikirler ve en iyi tanımıyla yüzeysel şeyler. Resim ve Heykel görsel tecrübelerdir, sözcükler başka şeylerdir, birşeye ilişkin nasıl hissettiğimi açıklamakla ilgilenmiyorum, bu bir içgüdü ve sözel değil.

Sanatın kavramsal iletisi ve izleyicisi arasındaki ilişki sorgulanırken gündelik dünya ile ilişki kurabilen eserlerin varlığı yanısıra, seyirciye daha mesafeli durmakta olan bazı çağdaş sanat pratikleri için yaşamın amacı dışında kalan bir durum olarak söz edilmektedir. Estetiğin itibarını kaybettiği şu günlerde Alan Kaprow'un 'postsanat' terimini kullanan Kuspit, pazarın taleplerini yerine getiren sanatçı tipi için ise 'postsanatçı' tanımlamasını yapar.

YENİ SANAT DENEYİMLERİNİN GÜNDELİK HAYATA DAHİL OLMASI

Günümüzde topluma mal edilerek gitgide özü bozulan ve ticari karşılığına yapılan vurgu ile meta haline gelen sanat, kitleleri eğlendirme amacıyla normalleştirilerek hızla tüketilmiş ve postmodern dönemin en gözde eğlence merkezi haline gelmiştir. Bu bağlamda kendine yeni sanat deneyimleri aramakta olan sanat üreticisi şehrin çeperlerine doğru yol alır. Örneğin graffiti sanatının yapıldığı getto ve banliyölere iner. Bu tip kendiliğinden yapılan sanatın muazzam derecede eğitimsiz ve vandal olduğundan bünyesi gereği sahici ve galeri sanatından daha samimi olduğu iddia edilir. Örnek olarak MOMA'nın (Museum of Modern Art) Long Island şehrindeki kurgusal alana taşınması 2002'de

gerçekliğe dönüş olarak anılmıştır. Bu eylem 'modern geçit töreni' adıyla sanatçı Francis Alÿs tarafından kalabalık bir grup gönüllü tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çağdaş sanatı gündelikleştirmeye ve müze dışına taşımaya çalışan bu eylemde sanatçı, seyircilerini tantana ve gürültüyle şehrin sınırlarına götürmeye çabalarken, seyircisini kendiliğinden bulan, günümüzde kenar mahallelerden şehir merkezlerine ve modern sanat müzelerinin koleksiyonlarına taşınan sokak sanatı ise sarkazmı, protestoyu ve hayatın gerçekliğini merkezine koyarak gelişir. Çoktan kurumsallaşmış olan çağdaş sanat bu kalıptan uzaklaşmaya çalışırken, bağımsızlığını ilan eden sokak sanatı ve pop sanatçılar alternatif ve tamamen bağımsız bir sanat söylemiyle çekim merkezi haline gelir. Oldukça ünlü bir sokak sanatçısı 'Swoon', 'Tokyo pop'¹ hareketinin yaratıcısı Yoshitomo Nara (Resim 2) ve eserleri galerilerden önce sokaklarda ve metrolarda ünlenen Keith Haring MOMA'nın daimi koleksiyonunda yer alırlar.

Sokak sanatının kamusal alandan kurumsal alanlara taşınmasına MOMA örneği öncülük ederken 2000'den sonra pek çok grafiti ve stensil sanatçısının galeri alanlarında ve güncel sanat fuarlarında çalışmaları görülür. Örneğin Contemporary İstanbul 2011'de yer alan West Berlin Galerisi'nin en gözde sanatçısı 'Alias'tır. Fuardaki bütün alanını Alias ve bir diğer grafiti sanatçısı Giacomo Spazio'nun stencil ve grafiti tuvallerine ayıran West Berlin, sokak sanatının önemli merkezlerinden biri olan Berlin'in bu sıradışı sanat eylemine verdiği destek ile övünmekte ve itibarını sokaktan alan sanatçıları temsil etmektedir. (Resim 3-4)

Bunun gibi sayıları hızla artan, sanatçının bağımsızlığını önemseyen ve genç sanatçılara destek veren yeni nesil galeriler yeni sanat türlerine ev sahipliği yaparak alternatif bir sanat söyleminin oluşmasına da destek olmaktadır.

ALTERNATİF BİR SANAT AKIMI OLARAK POP SÜRREALİZM'İN YÜKSELİŞİ

Sokak sanatı ve yeni deneylerin sanat dünyasında nasıl yükselmeye başladığı sorusuna cevap aranırken, modern sonrası döneme göz atmak gerekir. Günümüz sanatçısının idealize edilen ve kurumsallaşarak özgürlüğünden uzaklaşmaya başlayan yapısı, sanat otoritelerinin dayatmaları, finansal bağımlılık, galeri, müze ve küratörlerin müdahaleleri sanatta bağımsızlık hareketlerinin ortaya çıkışını tetikler. Dada, fluxus, performans sanatları ve daha çok arts and crafts akımının içinde yer alan kendin yap (do it yourself) hareketlerinin, modern tüketim kültürüne ve büyük şirketlerin himayesine sığınan sanat eylemlerine alternatif olarak günümüz bağımsız sanat akımlarının temeli inşa ettiği söylenebilir.

1970'lerde özellikle müzik endüstrisi ile yayılan özgürlük hareketleri görselliğini bağımsız illüstrasyon ve çizgiroman sanatı ile yakalamış aynı zamanda yer altı sanatı olarak tanımlanan türler şehirli-sofitike imajlarla birleşmiş, şehrin içinde, tasarımlarda,

¹ Yoshitomo Nara isimli Japon sanatçının öncülerinden olduğu bir popüler kültür hareketidir. 2. Dünya Savaşı sonrası Japonya'nın yaşadığı ekonomik patlamanın sonucu olarak hayatın her alanında gelişen popüler akımlar ve tüketim kültürünü sanatsal açıdan ele alır. Karakter tasarımları, manga ve animeler, pop müzik kültürü, cosplay kültürü vb. bu hareket içinde yer alır.

reklam panolarında ve galerilerde yerini almaya başlamıştır. Karakter tasarımları, dövme kültürü, çizgiromanlar, sokak sanatı bu akımı şekillendiren alt kültürlerden bazılarıdır. Özellikle sokakların artık naif sanat denemeyecek biçimleriyle 'grafiti'lerle yaratıcılık yarışına dönüştüğü görülür. Banliyö mahallelerindeki sokak gruplarının aralarında görsel bir savaş olarak başlattıkları bu tür, çoğu Avrupa kentinde kendi ruhuna çok aykırı da olsa legal kamusal alanlara taşınmış, bu eylem bir yandan grafiti sanatçıları için açık bir galeri sağlamış bir yandan da şehrin merkezine yerleşen görselleri seyircisine yaklaştırılarak yeni bir sanat türü olarak kabul görmüştür. (Resim 5-6)

Rhode Island Tasarım Akademisi'nden mezun olan, grafiti sanatçısı ve illüstrator olarak yaşamını sürdüren Shepard Fairey, grafiti ve sokak kültürünün, kamusal alandan müzelere ve galerilere taşınan sanatçılarından birisidir. En bilinen işlerinden bazıları "Obey" (İtaat et) stencilleri ve Amerika'da 2008 seçim kampanyaları sırasında ürettiği altında umut yazan ünlü Barack Obama posteridir. Bu serigrafi poster çalışması Washington Ulusal Portreler Galerisi'nin daimi koleksiyonuna alınmıştır.

1980'lere yaklaşırken Los Angeles'ta şekillenen yeraltı çizgiroman sanatı, punk müzik, dövme ve Hot Rod² kültürü yeni bir alternatif akımı şekillendirmeye başlamıştır. Amerikalı çizgiroman sanatçısı Robert Williams, benzer postsanat eleştirmenleri gibi (haberli ya da habersiz bir şekilde aynı dönemlerde) '*highbrow*' (yüksek sanat) tanımlamasına karşıt olarak '*Lowbrow*' (sığ sanat) terimini ortaya atar. Williams çizgiromanlarından uyarlayarak yarattığı resimlerini ifade etmek için kullandığı '*Lowbrow*' sanatın popülerleşerek kendine has bir tarz haline geleceğini ve gerçek sanat olarak herşeye tepeden bakan bir akım olabileceğini iddia eder. Ek olarak Williams sonradan bu tanım kendisini ve diğer alt kültür etkileşimleriyle üreten sanatçıları fazlasıyla rahatsız ettiğinden 'Pop Sürrealizm' adını kullanır. (Resim 7)

Pop Sürrealizm tam olarak sokak sanatının ve illüstrasyonun tuval üzerindeki yansıması olmasada kullanılan teknik ve konular bu alt kültürlerden alıntılar içerir. Genel olarak anlatım tekniği resim ve illüstrasyondur fakat hızla yaygınlaşan bu bağımsız akım özellikle günümüzde heykel, vinil oyuncaklar, seramik ve mekan yerleştirmeleri olarak da görselleştirilir. Konularını daha çok popüler kültür elemanları, grotesk biçimler, animatik karakterler ve sarkastik yaklaşımlar oluşturur. 1990'larda akım Amerika'dan sonra Avrupa ve Uzak Doğu ülkelerinde de yer bulmuş ve başta illüstrasyon sanatçıları olmak üzere çok çeşitli disiplinlerde üreten pek çok kişiyi etkisi altına almıştır. 2000'li yıllarda illüstrasyon, karakter tasarımı ve pop-sürrealist yaklaşımların reklam filmlerinden, animasyona, basılı tasarım işlerinden üç boyutlu yapıtlara kadar her alanda yer aldığı görülebilir. 2000'den sonrası bu sanat hareketinin altın çağı olarak anılmaktadır.

Pop Sürrealizm'in günümüzdeki en güçlü örneklerinden Mark Ryden, Gary Baseman, Marion Peck, Jeff Soto, Camile Rose Garcia, Alex Pardee, Takashi Murakami gibi sanatçılar bu akımın sayısı yüzleri aşan üretkenleri arasında belirgin çizgi stilleri ile öne çıkan isimlerdir. Pop sürrealizm ve bu akımın ardından gelişen sanatsal sürecin en belirgin örneklerinden Ryden, eserlerinde genellikle karanlık temalar, rönesans dönemi benzeri

² Eski Amerikan arabalarının modifiye edilmiş ve boyanmış halleri.

manzaralar ve ünlü Hollywood karakterleri kullanır. (Resim 8) Bu karakterlerin oldukça çocuksu ve sempatik görünüşlerinin altında her zaman tekinsiz bir hal vardır ve görüntülerinin tam tersi konularla uğraşmaktadırlar. New York Times'a göre 'Ryden'in resimleri, modern kiç'in naif yüzeyinden doğa üstü durumları, nostaljiyi ve duygusallığı işaret eder'. (Glueck, 2001)

Murakami ise sanatının yüksek ve düşük sanat arasında bulanık bir noktada olduğunu söylerken, ürettiği 'superflat' kavramı ile kendi eserlerini yeni bir sınıfa yerleştirmiş, Japon geleneksel estetiği ile savaş sonrası Japonya'nın kültürel ve toplumsal değişiminin bir sentezini ifade etmiştir. Eserlerinde animatik ve yapıbozuma uğramış karakterler kullanan, animasyon, resim ve heykel gibi alanlarda üreten sanatçının oldukça yüksek bir market ve marka değeri bulunmaktadır. Sotheby's müzayedesinde anime karakteri heykeli "My Lonesome Cowboy" (1998) 13,5 milyon dolara alıcı bulmuştur. (Resim 9)

Sonuç olarak günümüzde çok sayıda sanatçının Postmodernist söylemin ardından gelen kural tanımazlık ve bağımsızlık kavramlarını benimseyerek Pop Sürrealizm ve benzeri sanat anlayışlarını ortaya çıkardığı hatta bazı sanatçıların kendi teorilerini yarattığı gözlemlenebilir. Bu ilginç dönemin eserleri 90'lı ve 2000'li yıllarda, az sayıda batılı galeride temsil edilirken zamanla istediği saygıyı kazanmış ve ünlü müzelerin ve galerilerin koleksiyonlarına dahil olmuşlardır. Bu eserlerin sanat marketlerindeki yükselen değeri, kuralsız ve düşük kültürlü olarak başlayan hikayenin önemsenmeyen karakterine olan olumsuz inancı değiştirmiştir. Alternatif sanat akımlarının geleneğinden beslenen Pop sürrealist eserler, estetik ve içerik açısından zamanla değişim göstermiş, naif ve işlenmemiş yapısından sıyrılarak, kendisini kurumsallaştıran ve seyircisi ile arasına mesafe koyan güncel sanat anlayışlarına karşı sanat dünyasında yerini belirginleştirmiştir.

KAYNAKLAR

- Anderson, K. 2004. *Pop Surrealism: The Rise of Underground Art*, Los Angeles:Last Gasp.
- Barret, T. 2012. *Sanatı Eleştirmek-Günceli Anlamak*, İstanbul:Hayalperest Yayınevi.
- Esaak, S. 1994. "The Lowbrow Movement - Art History 101 Basics"
<http://arthistory.about.com/od/arthistory101/a/lowbrow.htm>
- Gombrich, E. H. 1982. *Sanatın Öyküsü*, Çev.: Bedrettin Cömert, İstanbul:Remzi Kitabevi.
- Kuspit, D. 2006. *Sanatın Sonu*, İstanbul:Metis Yayınları.
- Lyton, N. 2009. *Modern Sanatın Öyküsü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Richard, L. 1991. *Ekspresyonizm Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Glueck, G. 2001. "Art in Rewiev, Mark Ryden: Bunnies and Bees"
<http://www.nytimes.com/2001/12/07/arts/art-in-review-mark-ryden-bunnies-and-bees.html?scp=2&sq=mark%20ryden&st=cse>
- http://www.moma.org/collection/artist.php?artist_id=25523 (tokyo Pop\ Nara)
- http://en.wikipedia.org/wiki/Takashi_Murakami
- <http://www.markryden.com>

Fig 1. Francis Alÿs'in 'MOMA'nın taşınması' performans'ı.
http://publicartfund.org/view/exhibitions/5997_the_modern_procession

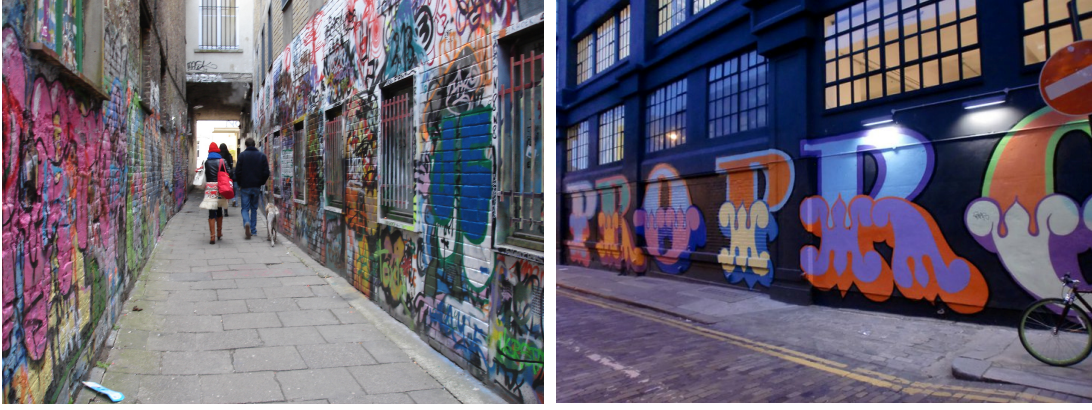
Fig. 2 Desen, Yoshimoto Nara. Art Basel 2012.
Foto. Elif Varol Ergen, kişisel arşiv.

Fig. 3. Giacomo Spazio, Bomb the World, 2011, Ahşap üzerine karışık teknik. Contemporary İstanbul 2011 kataloğu.

Fig. 4. Alias, You Need Me, 2011, Tuval üzerine karışık teknik. Contemporary İstanbul 2011 kataloğu.

Resim 5. Gent şehrindeki tek legal grafiti sokağı. Foto. Elif Varol Ergen, kişisel arşiv, Belçika 2007. (sol)
Resim 6. Old Street ve Bricklane bölgesi, yasal olmasa da grafiti ve stensiller için kuralların biraz daha gevşetildiği bölgelerdendir. Foto. Elif Varol Ergen, kişisel arşiv, Londra, 2011. (sağ)

Fig. 7: 'Thumpert the fascist cotton tail', Robert Williams. (<http://www.robtwilliamsstudio.com/>)
Fig. 8. Mark Ryden, 'Incarnation' panel üzerine yağlı boya, 2009. http://www.markryden.com/paintings/gay_90s/index.html

Fig. 9. Takashi Murakami, 'Tan Tan Bo Puking a.k.a. Gero Tan. 2002, panel üzerine akrilik, 2002. Fotoğraf: Elif Varol Ergen, Museum Moderne Kunst Frankfurt, 2008.